

УДК 721

Ю. О. Ковтун

*Аспірант кафедри архітектурного проектування
Національний університет «Львівська політехніка»*

ТРИРІВНЕВА СТРУКТУРА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЛЮДИНИ ТА АРХІТЕКТУРНОГО ПРОСТОРУ (ЗА ПРИНЦИПОМ МАНДАЛИ)

Анотація: в статті проводиться аналіз різних теорій взаємозв'язку людини та архітектурного простору. За принципом мандали вони поділені на три рівні: зовнішній, внутрішній та прихований, що відповідає шкалі потреб людини: фізичний, соціальний/енергетичний та рівень самоактуалізації.

Ключові слова: принцип мандали, мандала архітектури, потреби особистості, простір, «Дух місця», цілісність.

В період будівництва орієнтованого на масового споживача в 60-х роках починається період дослідження психологічної взаємодії між людиною та середовищем (В. Гропіус, Р. Вентурі, П. Портогезі, К. Лінч, К. Норберг-Шульц, Дж. Саймондс). Архітектурно-психологічні та семіотичні дослідження показують можливість цілеспрямованого формування емоційної палітри середовища (Г. Б. Забельпенский, Г. Б. Минервин, А. Г. Рапппорт, Г. Ю. Сомов, І. А. Страусманіс, П. Сміт, Е. Холл). Роботи присвячені сприйняттю та організації архітектурного середовища (Р. Арнхейм, Жолтковський, А. Барабанова, Е. Беляєва, В. Л. Глазичев, А. В. Іконніков, В. Т. Шимко). Дослідженням поняття «Дух місця» займалися К. Дей та К. Норберг-Шульц. Сучасні наукові дослідження в даній сфері провели: А. Тітов, Ю. Жиліна, А. Бурмистрова, А. Чернецкая. Роботи по використанню принципу мандали в мистецтві та архітектурі (Х. Аргуелес, М. Аргуелес, А. Курасвамі, Дж. Лессер, Г. ван дер Лейо).

Зараз, в час коли змінюється система цінностей з матеріальної на духовну, культура індивідуальності змінюється на індивідуально-колективну культуру, а споживацькі тенденції на компенсуючі та відновлюючі, можна сказати, що епоха гонитви за реалізацією матеріальних потреб вижила себе і на зміну їй приходить орієнтація на внутрішнє щастя та взаємозв'язки між явищами, а не самі явища. Розгляд властивостей архітектури у відповідності до повного спектру потреб користувача – це цілісний підхід орієнтований на гармонізацію життя людини та середовища.

«Життя потребує простору - Крістіан Норберг-Шульц, - Життя має місце»[1]. Процеси тотожні просторам, в яких відбуваються. Місце уособлює наслідок та спосіб життя своїх мешканців. Різноманітність життєвих функцій

відображається в якостях простору, що задовольняє ці функції. Одночасно простір, що оточує людину, існує в кількох аспектах, нашаровує на себе проявлення властивостей, які відповідатимуть різноманіттю потреб користувачів.

Крістіан Норберг-Шульц в описах «екзистенційного простору» говорить, що архітектурний простір не може сприйматись лише в геометричному ракурсі чи лише в якості об'єкта візуального сприйняття. Життєвий простір, на його думку, формується, як сукупність різних аспектів, зокрема це: прагматичний (задоволення найнижчих потреб), чуттєвий, архетипний, культурний, абстрактний простір логіки, експресивний простір мистецтва та інші [2].

До архітектури людина шукала такі простори в природі, пізніше почала створювати їх сама. Архітектура, в даному випадку, виступає не лише протиставленням природі, вона також є тим, що зв'язує наші потреби з певним місцем [3].

Спочатку людина формує простір, потім простір формує людину. За законом відповідності наше оточення відображає нас самих, нехай то людське оточення чи предметне. Так середовище творить нас, передаючи свої настрої, виказуючи своє ставлення. За допомогою дзеркальних нейронів людина сприймає відношення до неї з боку середовища, таким чином будь-які події в оточенні вона трактує, так наче це відбувається з нею. А ставлення інших людей до середовища проектує на себе саму. Тому середовище є одним з вагомих чинників настрою та психологічного стану людини.

Мандала людини. Будучи на чомусь зосередженим ми ототожнюємось з цим [4]. Наші цінності там, де перебуває увага. Захоплення уваги буде визначати напрям сприйняття та пріоритети в рішеннях. Цінності, що спонукають людину до певних дій – потреби, мають чітку градацію сфер існування людини, в яких вона реалізується. За цією градацією людина розглядається як тіло, як особистість і як душа, що відповідає фізичному, соціальному та рівню самоактуалізації по шкалі потреб Маслоу. Це поділ за основними аспектами і може подрібнюватись.

Загалом, керуючись різними системами поділу потреб, до фундаментальних, первинних потреб можна віднести фізичні необхідності, не виконання, яких веде до загибелі організму, це – потреба повітря, їжі, води, сну. До вищого рівня: потребу в любові/причетності до групи (відповідності своїх цінностей до цінностей групи), визнання, комфорту первинних потреб, потреби в знаннях, спілкуванні (регулюванні діяльності в залежності від інших людей) та змінах. До найвищого, рівня самоактуалізації відносяться: потреби в творчості (самовираження), рефлексії, усвідомленого ризику (самоствердження).

Актуальність потреби говорить про вимушене прийняття рішення в її користь. Самі по собі потреби є безрозмірними, а їх задоволення, без переходу на якісніший рівень безкінечне. Виходом є не намагання задовольнити потребу якомога більше, а навпаки, знизити її обсяг. Реалізація потреби одного рівня на 75% дає можливість перейти на вищій рівень. Цей шлях закінчується на рефлексії і творчості, де вимушені рішення змінюються на усвідомлене ставлення до речей. Цей шлях – це рух від матерії до душі, від периферії до центру людського буття.

Мандала архітектури. В східних традиціях процес руху від зовнішнього до внутрішнього називається принципом мандали, згідно з якою, всі речі та явища існують в трьох рівнях проявлення: зовнішньому, внутрішньому, прихованому. Це три аспекти людини - тіло, енергія (особистість), розум - які одночасно присутні. Це – стіни, внутрішнє наповнення та простір в архітектурі. Ландшафт + оболонка архітектури, історія + людина + геометрія архітектури + функція та настрої (після-смак), що формують «дух місця». Добре опрацьовані аспекти мандали архітектури задовольняють відповідні аспекти мандали людини в сфері середовищних потреб. Архітектура та середовище не може дати 100% гарантію реалізації тих чи інших потреб, проте вона може створити умови у спектрі своїх повноважень.

Кожна річ та явище мають свою мандалу. Складовими її є: центр, полярність, що від нього розширюється, кардинальні точки, симетричні одна одній та цілісність. Центр та полярність – це шлях через зовнішні аспекти, які вловлюються на перший погляд та внутрішні аспекти, його наповнення, причину по якій це явище існує до центру, справжньої суті, що можна скоріше відчуті ніж побачити і який пізнається не одразу. Лао Дзи про внутрішню природу речей висловлюється так: «Глечик має стіни та форму, але саме його порожнеча має значення, будинок має стіни та форму, але саме його порожнеча – те, що ми цінуємо». Кардинальні точки – це поєднання протилежностей, прийняття кожного елемента, як вагомого чинника, що впливає на інші елементи та на систему в цілому. В східних системах геомантії напрямки світу символічно наділені значеннями. Важливим є не лише сам факт появи того чи іншого предмету, але також його якість – з якого напрямку він прийшов. «Кожна частина міста має чотири сторони. І кожен мешканець також. І кожен глечик, і смінь, і одяг. І кожен дім - чотирьохстінний» Вільям Блейк. Цілісність – це розкриття змісту центру. Інтуїтивно відчуваючи цілісність і прагнучи її досягнути, людина використовує це у всіх своїх заняттях. В житлі культур доіндустріального світу є особливе місце, вівтар, вогонь, камінь, які слугують центром не лише дому, але і космосу [4].

Символічно мандала слугує вираженням космічного ритму, відповідності між мікрокосмом та макрокосмом, великим та малим, що показано в її радіальній структурі, яка розширюється. Це відповідає герметичному вислову: «Бог – сфера розуму, центр якої всюди, а окружність - ніде». Мандала – це схема космосу накладена на людину, зразок взаємодії природного та людського, що презентують круг та квадрат в класичному виконанні.

Розглядаючи людину в 3-х основних аспектах зовнішньому, внутрішньому та прихованому, тобто, як тіло, особистість (его) та душу, можна визначити основні потреби людини, виходячи з них - середовищні потреби та властивості простору, які вони потребують.

Відповідність мандали людини до шкали потреб

	Зовнішній	Внутрішній	Прихований
Мандала людини	Тіло	Особистість /енергія	Душа
Рівні потреб за А. Маслоу	Нищий/фізичний	Вищий/соціальний	Найвищий/рівень самоактуалізації
Ієрархія потреб особистості за А. Маслоу	Фізіологічні потреби Потреба захисту	- Потреба любові/причетності до групи - Визнання - орієнтація - пізнання	- Творчість - Духовність - Рефлексія
Види потреб за І. В. Бестужев-Лада	Фізичні потреби	- Комфорт фізичних потреб - Соціальні потреби/спілкування - Інтелектуальна потреба в розвитку	- Інтелектуальна потреба в творчості/ самовираження, самоствердження, самореалізація
Фундаментальні потреби та похідні від них середовищні потреби, за Ю. М. Жилиною	Фізична потреба – психо-фізична середовищ-на потреба	- Потреба в пізнанні – соціально психологічна - Соціально-орієнтаційна (потреба відповідності особистості суспільним цінностям) – середовищна ідентифікація - Комунікативна (регулювання власних дій в залежності від інших людей) – середовищна потреба в орієнтації -Перетворювальна (потреба в зміні середовища)	- Естетичні творчі потреби – естетичні середовищні потреби

Аспекти діяльності людини за Е. Холлом	Використання, як наслідок концепцій комфорту	Орієнтація: часова (поділ часу, цикли), просторова (просторові взаємини, особистий простір, кодони) Вираження: Визначення (defense): системи вірувань (суперприродні, здоров'я), індивідуальні переконання, військовий поділ. Ігри Навчання (виховання, споглядання, освіта) Взаємодія (мова, жести, тон) Серцевина: асоціації (класова структура), subsistence(зайнятість – професія), бісексуальність (місце чоловіка і жінки в робочій сфері)	Системи вірувань
Спільні потреби	-Психо-фізичні потреби: Фізичні потреби Потреба в захисті Орієнтація в просторі	-Соціальні потреби: потреба в любові/причетності визнання, комунікативна Соціальна орієнтація -Потреба в пізнанні: Потреба в інтелектуальному розвитку, Потреба у змінах Потреба в набутті навичок -Чуттєва/енергетична потреба	-Само-актуалізація: Творчість – самореалізація, самовираження, Естетична потреба Рефлексія-самоствердження, розуміння місця в житті Усвідомлений ризик

Якості середовища, що відповідають середовищним потребам людини

	Зовнішній	Внутрішній	Прихований
«Екзистенційний простір» за К. Норбергом-Шульцом	-Прагматичний простір	- Чуттєвий простір - Архетипічний, - Культурний - Простір логіки	Простір мистецтва Загальнолюдські архетипи

Якості середовища за Жиліною Ю. М.	-Безпека (фізична та психологічна на матеріальному та інформаційному рівнях) -Корисність – суміш властивостей, що дають відчуття комфорту, затишку, задоволення -Організованість	-Соціальний статус – оцінка соціально-економічного стану середовища, щоб порівняти зі своїм. -Змістовий потенціал (функціональний, культурний) -Співмасштабність Єдність та складність, тобто, організованість та «зміни» (функціональна та морфологічна насиченість) -Оригінальність – ступінь новизни та незвичності, для підтримки інтересу. -Архетипічність, як культурний та біологічний спадки	-Змістовий потенціал (настрій, «дух місця») -Архетипічність, як загальнолюдський спадок - «Приємність» - поєднання попередніх факторів.
Загальні екологічні принципи простору за В.І. Іовлевим	-Ресурсність -Комфортність -Безпека	-Циклічність (синхронізація природного, соціального (людського) та архітектурного) -Еніологічність -Контекстуальність (доцільність планувальна, соціально-психологічна, функціональна, знаково-символічна) -Адаптаційність -Стійкість -Олюдження -Щільність	-Архетипічність (природне виникнення) -Олюдження
Функції простору за В. Іовлевим	-Освоєння	-Орієнтація -Ідентифікація	-Сакралізація
Розвиток просторо-вих уявлень за В. І. Іовлевим	Форма: -Реальний простір (планувальний) -	Поле: -Перцептивний простір -Концептуальний (художньо-виразний) -Ментальний (соціально-психологічний)	Сітка: -Віртуальний простір

7 якостей містобудівних форм за К. Лінчем	-Життєпридатність – «здоровя»: життєзабезпечення, безпека, співзвучність (біологічним потребам), забезпечення здоров'я (економічне благополуччя), стабільність екосистеми -Відповідність: уникання очевидних труднощів, підтримування «відчуття місця» і поширення інформації про його стан -Маніпулятивність	-Осмилення: ідентифікація, впізнаваність, орієнтація -Доступність фізична, фінансова, соціальна, психологічна -Контроль	-Ефективність і справедливість – співвідношення досягнень та втрат
---	---	---	--

Мандала архітектури

	Зовнішній	Внутрішній	Прихований
Мандала архітектури	- Стіни - Екстер'єр	- Внутрішнє наповнення - Інтер'єр	-Простір (зовнішній, внутрішній) -Настрій
«Дух місця» за К. Норбергом -Шульцом та К. Деєм	-Ландшафт -Архітектура, як оболонка	- Історія місця (К. Дей) - Люди (К. Н.-Ш) - Геометрія архітектури - Функція (К. Н.-Ш)/ діяльність (К. Дей) + К. Н.-Ш: «міський пульс», місця зустрічі	«Дух місця», як наслідок взаємодії попередніх чинників
Розвиток просторових уявлень за В. І Іовлевим	Форма: -плануваль-ний простір	Поле: -Перцептивний простір -Художньо-виразний -Соціально-психологічний	Сітка: -Віртуальний простір

Рівні «Прайвасі» житла	Спільний простір: - Двір - Під'їзд - Сходові клітки – легкий рівень доступу	Індивідуальний простір: - Власний двір, хол, коридор, гостьова кімната – невеликий рівень довіри - Вітальня, кухня(іноді) – середній рівень довіри	Інтимний: - Спальня - Санвузол - Кабінет - Кімната спорту, медитації - Ліжко - Робочий стіл – високий рівень довіри.
Типи споруд та простори	- Громадські споруди, суспільний, соціальний простори	-Житло, індивідуальний простір	Сакральна архітектура, будинки для усамітнення, творчі майстерні – духовний, творчий простори

Нижчий/фізіологічний рівень - те чому первісна людина оселилась в печері. Печера давала простір відокремлений від загального, захист від стихій природи, захист процесів, коли людина більш вразлива – сон, їжа, статевий акт, виховання дітей, а також запас їжі. В сучасному проектуванні цьому рівню відповідає наука ергономіка. Її завданням є збереження часу, фізичної та психічної енергії при виконанні тілесних процесів. Сюди відноситься та частина комфорту, що є життєвою необхідністю. «Біологічне виживання слугує фундаментом для всієї системи цінностей»[5].

Внутрішній/вищий рівень, що ділиться на соціальні, пізнавальні і енергетичні потреби. Це сфера, де людина реалізується, як особистість через спілкування, взаємини в групі, відчуття свого місця в соціумі та світі, накопичення та проявлення внутрішньої сили та енергії. Де пізнає себе через інших людей та середовище.

На соціальному рівні дві основні потреби: причетності до групи (вона ж – потреба в любові) і визнання. Потреба причетності має функції: відповідність особистості суспільним цінностям – середовищна ідентифікація (розуміння свого місця в соціумі) і регулювання власних дій в залежності від інших людей – середовищна орієнтація (комунікативна функція). В межах архітектурного середовища вирішується за допомогою атрибутів – речей наділених символічними смисловими значеннями, що відображають сфери цінностей і за допомогою яких людина ідентифікує себе з простором. Атрибути показують загально-національні цінності (пам'ятники, історичні місця, площі),

культурні (витвори мистецтва), сімейні (родовий герб, фотографії), а також можуть виражати релігійні, музичні, політичні інтереси, причетність до цих соціальних груп та місце в них.

Потреба визнання стає актуальною на основі прийнятості. На зміну бажанню просто мати місце в групі приходять бажання мати краще місце. Людина наділена вищим статусом претендує на більшу і кращу територію, тяжіє більше до центру, ніж периферії, що є більш захищеним місцем та дає краще поле видимості. Історично склалось, що політично, релігійно важливі споруди, розташовуються в центрі міста, на підвищенні, на площі, самі вони вищі, це все для збільшення безпеки та контролю. Розуміння: я – кращий, отже я – інший, викликає бажання відділитися та віддалитися від основної групи суспільства. В архітектурі це проявляється у візуально захищених просторах з високими заборами, великою територією, вибором житла за межами основного поселення. «Чим я кращий, тим більше мене любитимуть» - таке сприйняття створює архітектуру велику за розмірами, з великою кількістю декору, що показує кількість вкладених праці, часу, енергії, а отже любові. Кількість вкладеної любові можна побачити в деталізованості, продуманості та акуратності виконаних робіт. Соціальний статус також проявляється в кольорі. Монохромна гама з перевагою до темних тонів – говорить про високий статус, і навпаки, кольорова насиченість та різноманіття висловлюють простоту.

Потреба пізнання виражена в необхідності інтелектуального розвитку, змінах та набуттю нових навичок. Пізнавальна потреба полягає у необхідності отримувати інформацію з зовнішнього світу для того, щоб орієнтуватися в оточуючому просторі та для втамування сенсорного голоду - інформаційний контакт. Він потребує візуального та смислового різноманіття. Перше полягає у відмінностях елементів: характер, пластика, колір, поверховість, стиль. Сміслові різноманіття - це функціонально-типологічне різноманіття, його кількість та розміщення [6, с. 87].

Орієнтація буває фізіологічна, психологічна, соціальна і, як наслідок саморефлексія. Перша – це орієнтація в середовищі, уявлення про напрямки руху, взаєморозміщення споруд, розміри територій. Психологічна пов'язана зі організацією комфортних умов для певного виду робіт. Середовище виступає тут, як система значень і символів. Соціальний рівень орієнтації людини - це ступінь чіткості розуміння людиною її місця в суспільстві, світі та природі (останні два – рівень рефлексії). [7. с. 28].

Чуттєва/енергетична потреба відповідає одному з екологічних принципів – енергоінформаційному балансу, еніологічності. Це баланс фізичної і психологічної рівноваги людини і оточення, це єдність через взаємодію - обмін інформацією і енергією між людиною та простором. «Енергія, як «універсальна

валюта всесвіту», є в цьому випадку прихованим індикатором, еквівалентом якості простору» [8].

Прихований рівень. Навіть, якщо б зникли всі релігії, архітектура все рівно б виконувала духовну функцію[9]. Сукупний настрій зовнішніх та внутрішніх факторів, протиріччя, що вони поєднують в собі, веде до розуміння простору, як єдиного цілого, з центром, де перебуває «дух місця». Ми не тільки спостерігаємо архітектурний простір, ми дихаємо ним. Прихований рівень архітектури – це її повітря, лікувальні або руйнівні властивості, якими вона здатна збагатити або збіднити наше життя [10].

«Дух місця» є наслідком взаємодії ландшафту, історії місця, людини, архітектури та функції. Природне середовище, ландшафт дає зрозуміти людині її місце в природі. Наприклад, за словами К.Н.-Ш. людина себе відчуває інтегрованою, вдумливою, здатною до рефлексії більше у природних піввідтінках північного клімату, а південний, з насиченими кольорами, контрастний клімат говорить про індивідуальність життя кожного, сприяє вираженню себе наче на сцені. Місце запам'ятовує яскраві події так само як і регулярні. Обтерті від багаторазових дотиків перила та дверні ручки передають відчуття обжитості, що переадресовується наступним користувачам також. Кожне місце переповідає свою історію. Людина своїми якостями та вчинками наповнює місце. Воно розвивається разом з духовною діяльністю людини і передає свій розвиток людям, що з ним контактують. За Вернадським Біосфера перетворюється в Ноосферу завдяки людському досвіду. Ми невіддільно прив'язані до оточення і перебуваємо у взаємному доповненні з ним.

Підсиленню процесу творчості та рефлексії помагає високий рівень «прайвасі» - можливість усамітнення та регулювання бажаних зустрічей. Архітектура розділюючи простори виконує одну з людських потреб – залишитись на самоті. Різноманітні внутрішні переживання і різних традиціях супроводжуються відходом від звичного побутового та соціального життя. В індіанських племенах, наприклад, окрім індивідуального (сімейного) та соціального просторів було місце для роздумів, де людина могла побути на самоті з собою. Японські вельможі епохи Момояма та Едо мали традицію кожних кілька місяців залишати свої багаті маєтки, щоб пожити в самотності в скромних хатинках. Тому що вважали, що життя без надмірностей та в контакті з собою допоможе їм краще керувати державою [11].

Відкриття центру, транслявання внутрішнього «Я» на зовні, підпорядкування 2-х перших рівнів потреб правилам рівня самоактуалізації – це шлях розвитку цілісності людини. Архітектура ж стає цілісною, коли основним критерієм якості виступає орієнтація на «дух місця», що є наслідком співпраці зовнішнього та внутрішнього змістового наповнення.

Інтегрованість в природу, творчість у співпраці з нею говорить про цілісне сприйняття людиною її оточення, відповідальність перед природою та простором загалом, а не лише за їх частину. «Люди разом з їхніми містами не менше природні явища, ніж дерева, струмки, пташині гнізда та оленячі стежки. Принципово важливо бачити самих себе інтегральною частиною всього живого світу»[5]. В архітектурі це проявляється, як шанобливе ставлення до оточення, розуміння його потреб, властивостей та контексту. Також бережне використання природних ресурсів, екологічність споруди при будівництві та ліквідації.

В системі всі елементи протиставляються, доповнюють та врівноважують один одного. За Юнгом, віддаляючись від центру в одну сторону ми тим самим віддаляємось в іншу сторону, вирощуючи одну якість ми також вирощуємо її опонента. Тому не однобічний розвиток, а звуження протилежностей, рух до центру веде до гармонійного розвитку [12]. Такий підхід налаштовує на усвідомлення, що не буває дій без наслідків і, що одній ситуації багато граней, за змінами в кожній з яких потрібно слідкувати.

Висновок. Принцип мандали – це розуміння різноплановості ракурсів сприйняття тих чи інших явищ, в тому числі архітектури та людини. Скільки аспектів має людина – в стількох сферах вона розвивається і, відповідно, має потреби, і стільки просторів потребує. Аспекти взаємозв'язку людини та архітектури можна поділити на фізичний, соціальний та духовний рівні. Їх якісна співпраця – це свідчення цілісності, та гармонійності оточення. Це також розуміння взаємопричини та взаємовиникнення явищ, бачення світу, як великої екологічної системи, кожен елемент, якої є важливим. Своїми якостями оточення та його користувачі взаємопов'язані та можуть впливати один на одного. Розуміння цього – це розширення відповідальності перед архітектурним та природним середовищами.

Література

1. Норберг – Шульц К. Жизнь имеет место / К. Норберг-Шульц / Архитектон: известия вузов. – 2012. – № 39. Режим доступу: http://archvuz.ru/2012_33/16
2. Кияненко К. О феномене, структуре и духе места у К.Норберг-Шульца. Режим доступу: <http://archvestnik.ru/ru/magazine/av-3-102-2008/o-fenomene-strukture-i-dukhe-mesta-u-knorberg-shultsa>
3. Аврамченко О.А. «Дух места» в малых уральских городах. Режим доступу: http://book.uraic.ru/project/conf/txt/005/archvuz14_pril/31/template_article-ar=K41-60-k43.htm

4. Аргуэлес Х. Мандала / Х. Аргуэлес М. Аргуэлес. – М.: Благовест, 1993. – 128 с.
5. Лінч. К. Совершенная форма в градостроительстве / Кевін Лінч. – М.: Стройиздат, 1981. – 265 с.
6. Архитектура и эмоциональный мир человека / Г. Б. Забельшанский, Г.Б. Минервин, А. Г. Раппапорт, Г. Ю. Сомов. – М.: Стройиздат, 1985.- 208с.
7. Жилина Ю. М. Влияние потребностей человека на организацию архитектурной среды: дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: 18.00.01/ Жилина Юлія Миколаївна. – К., 2003. – 207с
8. В. І. Ювлев. Экологическая топология в архитектуре. Режим доступа: <http://archvuz.ru/node/2114>
9. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма / Ч. Дженкс. — М.: Стройиздат, 1985. – 136 с.
10. Дей. К. Места, где обитает душа / К. Дей. – М.: Ладыя, 2000. -280 с.
11. Ален де Боттон, Архитектура счастья: как обустроить жизненное пространство. – М.: Классика-XXI, 2013. – 240с.
12. К. Г. Юнг. Тайна золотого цветка. Режим доступа: <http://www.zyq108.com/book/content/6610>

Аннотация

В статье приводится анализ различных теорий взаимосвязи человека и архитектурного пространства. За принципом мандалы они разделены на три уровня: внешний, внутренний и скрытый, что соответствует градации потребностей человека: физический, социальный/энергетический и уровень самоактуализации.

Ключевые олова: принцип мандалы, мандала архитектуры, потребности личности, пространство, «Дух места», целостность.

Abstract

In article analysis of different theories of mutual connection between a person and an architectural space is performed in the article. On Mandala`s principle they are divided into three levels: outer, inner and hidden, that relates to the human needs scale: physical, social, energy and self actualization level.

Key words: mandala principle, mandala of architecture, individual`s needs, space, “Spirit of place”, the integrity.